P.II.1248.

REVISTA BUCOVINEI

P. 16185

IN ACEST NUMĂR:

P. REZUȘ, G. PĂTRĂUCEANU, Dr. VICOL, E. ZEGREANU, Dr. VITENCU, P. JITARIU, V. ȚIGĂNESCU, V. ARINARU, AD. I. CÂRDEI, A, Z. N. POP. N. TĂUTU, G. SIDOROVICI, S. COSMA, N. TCACIUC-ALBU, A. G. STINO, G. DRUMUR, I. NEGURĂ ș. a.

Anul III, Nr. 8 TIMIȘOARA August 1944

Anul III, Nr. 8 Timişoara August 1944

REVISTA BUCOVINEI

Proprietar: **Societatea pentru cultura şi literatura română în Bucovina**

Secretari de redacţie: *Constantin Loghin*, *Dragoş Vitencu*

Inreg. la Trib C-ţi în reg. publ. period. sub Nr. 1/1942

Apare lunar. Redacţia şi Administraţia: Cernăuţi, refugiată în Timişoara, str. Roentgen, 3

Abonamentul: anual 800 lei, pe 6 luni 400 lei

Colaboratorii revistei (începând din Ianuarie 1943): *S. Anton, George Antonescu V. Arinaru, Areta Bâcu, Radu Bâcu, Silvia Bălan-Brătianu, Gruia Bodnărescu, Leonida Bodnărescu, Aurel Bogaci, Apollo Bolohan, N. I. Bontaş, Tr. Cantemir, I. Cârdei, Adelina Cârdei, Tr. Chelaru, Ghedeon Coca, E. Costea, Pimen Constant, St. I. Dascălu, George Drumur, George Fonea, B. Frunte, Oreste Gherasim, Maximilian Hacman, Emanoil Iliuţ, Dumitru Isac, Procopie Jitariu, Teofil Lianu, Melania Livadă, Constantin Loghin, Dimitrie Loghin, Ion Luţa, Petre Luţa, Ben Mihăescu, Leca Morariu, Victor Morariu, Ion Negură, George Nimigeanu, George Noveanu, George Pătrăuceanu, Teodor Plop, Augustin Z. N. Pop, Victor Ion Popa, Ion Popinceanu, Sebastian Popovici, Dragoş Protopopescu, Ollea Puşcariu, George Putneanu, Grigore Raţiu, Petru Rezuş, Milan Şesan. G. Sidorovici, Aurel George Stino, Tudor P. Stoica, Leon Şandru, Nicolai Tăutu, Nicolai Tcaciuc-Albu, V. Ţigănescu, George Tudoran, Claudiu Usatiuc, Aurel Vasiliu, Dumitru Vătămanu, Maria Verona, Dragoş Vicol, Alexandru Vitencu, Dragoş Vitencu, George Voevidca, E.Ar. Zaharia şi Emil Zegreanu.*

Acest număr cuprinde: *P. Rezuş:* Mormintele voievodale din Bucovina; *G. Pătrăuceanu:* Primăvară (versuri); *Dr. Vicol:* Mănunchiu de busuioc (versuri); *E. Zegreanu:* Tatăl nostru (versuri); *Dr. Vitencu:* Cincisprezece August 1871; *Pr. Jitariu:* Folclor; *V. Ţigănescu:* Crucea lui Bângău; *Ad. I. Cârdei:* Şi veacului i-au înflorit iar steme (versuri); *V. Arinaru:* Pisanie (versuri); *A. Z. N. Pop:* E. Lovinescu; *N. Tăutu:* Spleen (versuri); *G. Sidorovici:* Cântec pentru Bucovina (versuri): *S. Cosma:* Despărţire (versuri).

Pe urmele vremii: V. Umlauff (N. Tcaciuc-Albu); Crâşma lui Moş Precu (A. G. Stino); † A. Tudor (G. Drumur).

Cărţi şi reviste: Bucovina în lumina arheologiei (I. Negură); E. Zegreanu: Dar de nuntă (D. V.)

REVISTA BUCOVINEI

Anul III, Nr. 8 *Timişoara* *August 1944*

Mormintele voievodale din Bucovina

Când Monarhia austro-ungară a tras, în 1777, hotarul ei despărţitor de lege şi limbă între Moldova şi Bucovina de astăzi, ea a încorporat o nouă provincie românească în conglomeratul policolor de naţionalităţi, care trebuia să se prăbuşească abia după terminarea războiului mondial.

O nouă provincie românească s'a născut din unitarul şi armoniosul trup al Moldovei lui Ştefan cel Mare...

O provincie, care a cuprins în ghiocul hotarelor ei silnice epopeea descălecatului nostru dintâi, căci, umblând pe calea Bistriţei Aurii, se coboară Bogdan cel Bătrân spre Ţara cea nouă, cu neamurile şi credincioşii săi din Maramureş...

O provincie, care îmbrăţişează, la sânul său, cele mai multe dintre străvechile scaune de domnie ale Moldovei: Rădăuţi, Siret şi Suceava...

O provincie, care adăposteşte, în sânul său primitor de mamă, pe lângă oasele moşilor şi strămoşilor noştri ai tuturora, şi sfintele oase ale voievozilor noştri descălecători de ţară şi întemeietori de dinastie...

Bucovina noastră mândră, „dulcea grădină" a lui Vasile Alecsandri, este ţara cu pământul cel mai binecuvântat din întreaga Moldovă, căci ea este „ţara descălecatului", „ţara scaunelor de domnie", „gropniţa Bogdanizilor", „ţara lui Ştefan cel Mare" şi „un adevărat sfânt munte al sufletului românesc."[1]

Vitregia vremurilor şi-a oamenilor din 1777 au individualizat, astfel, din trupul unitar al Moldovei, o provincie nouă, care cuprindea comorile cele mai scumpe din sbuciumata istorie a neamului nostru.

Aceasta este Bucovina.

[1]) Vezi: Leca Morariu; *Ţara scaunelor de domnie*, în Revista Fundaţiilor Regale An. VIII, Nr. 8—9, August—Septemvrie 1941, p. 414.

A suferit apoi mii de chinuri, subt cruda opresiune streină, căci i s'a contestat, la rândul ei, şi i se mai contestă, bucăţi din trupul ei, a suspinat şi a plâns sute de ani de durerea suferinţelor, fără nume, prin care a trecut blândul ei popor, despărţit dela sânul de mamă al Moldovei şi a rezistat, aflând puteri noui şi îmbărbătare nouă, numai datorită tradiţiilor istorice, răspândite pretutindeni, numai datorită gropniţelor voievodale, care strălucesc, cu orbitoarea lumină a înaintaşilor noştri, lângă toate bisericile şi mănăstirile noastre bucovinene. Duhul strămoşilor noştri pluteşte ocrotitor peste toate olaturile Bucovinei ...

La Rădăuţi, la Putna, la Sucevita, la Volovăţ, la Bădeuţi, la Voroneţ, la Solca, la Suceava, la Siret, la Humor, la Moldovita, la Dragomirna, la Arbore se cutremură zidurile străvechilor ctitorii voievodale ...

Numai în românescul ţinut bucovinean al judeţului Rădăuţi trăesc împreună, sfinţind locurile şi oamenii, trei dintre cele mai de seamă, mai bătrâne şi mai frumoase ctitorii voievodale de pe întreg pământul locuit de Români. Mai întâi trebuesc cinstiţi *Rădăuţii*, care adăpostesc în gropniţa de aici singurul monument istoric al târgului, rămăşiţele trupeşti ale întemeietorilor noştri de ţară, apoi trebue cinstită mai ales *Putna*, unde se odihnesc oasele marelui voievod Ştefan cel Mare, acel „erou al creştinătăţii", dela moartea căruia s'au scurs aproape patru veacuri şi jumătate şi, în sfârşit, trebue cinstită şi *Sucevita*, ctitoria gingaşă şi împodobită a Movileştilor ... Aceste trei mănăstiri străvechi[1]) adăpostesc, numai ele singure în întreaga Bucovină, oase de domni şi domniţe moldovene, deoarece bisericile şi mănăstirile din Siret[2]) şi Suceava[3]) nu cuprind în sânul lor niciun mormânt voievodal, iar celelalte ctitorii multe de pe pieptul Bucovinei umbresc numai câteva morminte de boieri şi alte rude boiereşti şi domneşti.[4])

Judeţul Rădăuţi însă, cel mai românesc ţinut bucovinean, ascunde în pământul său, gras şi roditor, întreaga istorie a descălecatului acestei ţărişoare.

Voievodul Bogdan cel Bătrân, după ce trece munţii pe la Cârlibaba, se opreşte aici, în largul şes al Rădăuţilor, unde găzduieşte, cu probabilitate, la Volovăţ, la *voievodul Radomir*, care avea, în acest sat fruntaş, un castel şi o biserică.[5]) Dela această primă reşedinţă şi până la târgul Rădăuţi nu sunt

[1]) Şi biserica din Rădăuţi a fost cândva catedrală episcopală şi mănăstire.

[2]) Asupra acestui oraş consultă: S. Reli, *Oraşul Siret în vremuri de demult*, Cernăuţi, 1937.

[3]) Vezi preţioasa monografie istorică: V. Morariu, *Călăuza istorică a oraşului Suceava*, Cernăuţi, 1930.

[4]) Numai în biserica sf. Dimitrie din Suceava se odihnesc oasele unui cocon domnesc, ale lui Bogdan, fiul lui Petru Rareş Vodă, mort în 1538.

[5]) Pe vremea lui Ştefan cel Mare, Volovăţul avea două biserici. Vezi: I. Bogdan, *Documentele lui Ştefan cel Mare*, vol. I, Bucureşti, 1913, p. 405 sqq.

decât vreo 5—6 km. In plină inimă a câmpiei rădăuţene, Bogdan ctitoreşte biserică largă de piatră, cu prispă înaltă în jurul altarului, pentru a sluji ca reşedinţă şi catedrală mitropolitană.[1])

După moartea sa, întâmplată în 1365, el este îngropat în această biserică, la locul ctitorilor, în naos, pe partea dreaptă. Indată, alături de el, se odihneşte sbuciumatul *voievod Laţcu-Vodă* (1365—1374), cel care a trecut vremelnic la rom. catolicism şi s'a înstrăinat de Rădăuţi, ctitorind capitală nouă la Siret, dar care n'a pregetat, cu limbă de moarte, să caute loc de odihnă lângă strămoşul său.

Pe partea stângă a naosului se află mormintele Muşatinilor. Mormântul de lângă altar este al voievodului *Ştefan Muşat I* (1391—1400), cel care „a bătut pe Unguri la Hindău", după cum scrie pe piatra sa de gresie.

Lângă el se odihneşte voievodul *Roman Muşat I* (1391—1394), întemeietorul oraşului Roman şi tatăl voievodului Alexandru cel Bun. El a întins până departe hotarele Moldovei.

Oasele lui *Petru Muşat I* (1375—1391) şi ale lui *Costea Vodă* (1370—?) lipsesc din şiragul celorlalţi voievozi, cari se odihnesc aici. Indată, lângă mormântul lui Roman Vodă, urmează lespedea de gresie a lui *Bogdan Voievod*, fratele lui Alexandru Vodă cel Bun şi unchiul mare al lui Ştefan cel Mare, iar lângă el mormântul lui *Bogdan II Voievod* (1449—1451), cel care a fost ucis mişeleşte la Reuseni, la cumătria boierului Ciornohut, de către Petru Aron Vodă. Tot aici, în naos, pe partea dreaptă, într'un rând cu pardoseala, se află mormântul unei doamne, a *Mariei*, soţia lui Bogdan Vodă, sau a *Anei*, soţia lui Laţcu Vodă. Acest lucru nu se poate preciza, din cauză că piatra a fost ştearsă de picioarele închinătorilor.

In pronaos, pe partea stângă, se odihnesc oasele a două domniţe moldovene, a *cniajnei Anastasia*, fiica lui Laţcu Vodă, care a murit în 26 Martie 1419, dăruind mănăstirii Rădăuţului moşia Coţmanului, şi a *Doamnei Stana*, mama lui Ştefăniţă Vodă (1517—1527).

Mai sunt şi alte morminte vlădiceşti şi boiereşti la Rădăuţi,[2]) dar mormintele înşirate mai sus, ale voivozilor descălecători de ţară, ale Bogdanizilor şi Muşatinilor, dăruesc criptei acesteia de voievozi o aureolă unică pe întreg cuprinsul teritoriului românesc, aşa cum numai Curtea de Argeş se mai poate mândri cu bisericile sale.

Gropniţa dela Rădăuţi este, astfel, cu adevărat *„Saint-Denis-ul"* Bucovinei şi al României şi *„Panteonul dinastiei noastre băstinaşe până la*

---

[1]) Cf. D. Dan, *Cronica episcopiei de Rădăuţi*, Viena, 1912, p. 25 sqq.

[2]) Vezi: Dan, *Cr. epis. de Rdţi*, p. 7 sqq.; apoi: G. Balş, *Bisericile lui Ştefan cel Mare*, Bucureşti, Cartea Românească, 1926, p. 160 sq.

Alexandru cel Bun", iar târgul acesta străvechiu este în multe privinţe „*făuritorul istoriei româneşti*".[1])

Nu prea departe de Rădăuţi, ascunsă în munţi, se află *mănăstirea Putna*, cea dintâi mănăstire de pe întreg cuprinsul Ţării Moldovei, aşa cum a dorit însuşi ctitorul ei Ştefan cel Mare.[2])

Aici, în această mănăstire, străjueşte umbra măreaţă a marelui *Ştefan Vodă cel Sfânt* (1457—4 Iulie 1504), cel mai viteaz voievod al Românilor.

Tot aici, în această mănăstire, se odihnesc oasele lui *Bogdan Vodă cel Orb* (1504—1517) şi ale viforosului *Ştefăniţă Vodă* (1517—1527), precum şi oasele a o mulţime de doamne, domniţe şi coconi *(Doamna Maria Voichiţa* şi *Doamna Maria Comnen din Mangop*, soţiile lui Ştefan cel Mare; *domniţa Maria*, fiica lui Ştefan cel Mare; a coconilor *Bogdan şi Petru*, născuţi din căsătoria lui Ştefan cel Mare cu *Doamna Evdochia de Kiev*, şi a *Doamnei Maria*, întâia soţie a lui Petru Rareş).

Şi aici se mai găsesc şi alte morminte de vlădici şi boieri, cari s'au adăpostit la umbra acestei măreţe ctitorii.[3])

In sfârşit, ctitoria Movileştilor, *mănăstirea Sucevita*, situată şi ea la o mică depărtare de gropniţa dela Rădăuţi, acest focar mănăstiresc, din care au radiat toate mănăstirile bucovinene din jur, adăposteşte, la sânul ei, oasele ctitorilor săi, ale lui *Ieremie Vodă Movilă* (1600—1606) şi ale lui *Simeon Vodă Movilă* (1606—1607), precum şi ale altor membri de frunte din familia lor. Aici, la Sucevita, străjueşte şi duhul aprig al *Doamnei Elisaveta Movilă*, aceea care şi-a trimis cosiţa ei să atârne deasupra osemintelor soţului ei şi care se jăluia, cu mare durere în suflet: „*Boieri, ruşinatu-m'au păgânul!*"[4])

Ctitorii mândre, biserici şi mănăstiri sfinte, gropniţe voievodale, Rădăuţii, Putna, Sucevita şi împreună cu ele toate celelalte ctitorii, mănăstiri şi biserici de pe întreg cuprinsul Bucovinei, veghează la căpătâiul voievozilor noştri...

Fără rugăciuni, fără slujbe şi fără soboare, fără concert de clopote şi fără candele aprinse, mănăstirile Bucovinei străjuesc neclintite pe pământul scumpei noastre ţărişoare.

Ele trebue să hrănească, în sufletul fiecărui Bucovinean pribeag, flacăra sfântă a dragostei de glia unde s'a născut şi de unde a pornit în bejenie...

---

[1]) Cf. *Enciclopedia României*, vol. II, p. 360.

[2]) Cf. N. Iorga, *Neamul românesc din Bucovina*, Bucureşti, Minerva, 1905, p. 127 sq.

[3]) Vezi: S. Reli, *Călăuza monumentelor religioase istorice din eparhia Bucovinei*, Cernăuţi, 1937, p 85 sqq.; apoi: Id., *Mănăstirea Putna*, Cernăuţi, 1943, p. 7 sqq.

[4]) Cf. D. Dan, *Mănăstirea Sucevita cu anexe de documente ale Sucevitei şi Schitului celui Mare*, Bucureşti, 1923, p. 67 sq.; 96 sq.; apoi: I. Mandiuc, *Mănăstirea Sucevita*, Cernăuţi, 1943, p. 5 sq.

Imperativul prezenţei reale şi permanente a Bucovinei în toate sufletele Arborosenilor pribegi se impune astăzi mai mult ca oricând în sbuciumatul trecut al ţărişoarei noastre scumpe din Nord.

Umbrele măreţe dela Rădăuţi, dela Putna şi dela Sucevita se sbuciumă iar în străbunele lor cripte, se cutremură pământul scump al Bucovinei, gem codrii şi munţii.

Petru Rezuş

Primăvară

Trâmbele de floare ce urcă 'n anotimp
— Libaţii uriaşe enigmelor cereşti —
Sunt bucurii ucise şi îngropate'n timp,
Ale fantomelor ce noaptea ne plâng pe la ferești.

Iar iezerele 'nalte deschise clar în spaţii
— Extatice oglinzi pământului în floare —
Inalţă către ceruri domoale exalaţii,
Din somnul subacvatic al algelor amare.

Un clopot prelungeşte spiralele sonore
Până spre codrii mari ce stau ca nişte harpe
Şi sunetul pătrunde în seve ca un şarpe
Vestind celor din fund albastre aurore.

E un chiot larg pe-a cerului arcadă
Şi sângele svâcneşte invers spre rădăcini,
Iar Sfântul Duh, lucios ca de zăpadă,
Işi poartă trena albă prin marile grădini.

GEORGE PĂTRĂUCEANU

Mănunchiu de busuioc

DOINĂ.

Voroava creşte albă 'n flori de fag:
Mi-i sufletul poiană şi colnic
Şi doina-mi trece 'ncet prin erbi,
Să nu mă doară chipul tău...
Am chiuit în tulnic de voinic
Şi-acum sânt una cu adâncul,
Cu-aleanul; ceru-mi creşte curcubeu
In ochi şi mi-a'nflorit cu stele-oblâncul...

POVEŞTI.

Ileana Cosinzeana şi-a pierdut
In noaptea asta la isvor condurii;
(Cei ce-au trecut'naintea mea pe-aici
Nu i-au văzut, fiindcă-iscodeau înaltul.)
Eu m'am plecat să-i iau şi să-i sărut:
In mine-atunci chiui copilăria
Şi basmul îşi porni prin ani vulturii
Şi'n ochi a prins a râde bucuria...

COLIND.

Se scutură pomete de omăt
Şi zurgălăii leagănă minuni:
De-asculţi, din slovele mărunte-aduni
Meleagul până hăt departe hăt.

Domniţele cu îngeri — lerui ler —
Strâng ţara 'n palme şi ţi-i pun la geamuri,
Iar feţi-frumoşii cu privirea'n flamuri
Svârl stele mari, din tulnice, spre cer..,

Şi busuiocul scrie pe sub grinzi
La-icoane-slova liniştii şi slavă
Că freamătă veleatul ca-o dumbravă...
...Prietene, mai ştii ca să colinzi?...

CLACĂ.

— Noroc belşugului de păpuşoi şi vouă,
Feciori cu ochii duminici de rouă!
Ci fetelor le-oiu dărui diseară,
Când s'or găti ştiuleţii şi-o să sară
In sânge spiriduşii horei mari
Hurmuz cu sărutări de socri-mari!...

Zi-i cântecul acela, Constantine,
Ce-l şueram la plug, s'aud cum vine
Viaţa din adânc prin bob de grâu,
Să-mi prind iar tinereţea ici, sub brâu;
Iar gazda? Gazdă cu ochi mari, căprui,
Mai pune-o ţuică ici, că... uite... nu-i!...

DRAGOŞ VICOL

Tatăl nostru

Tătăl nostru carele
Arzi pe ceruri soarele,
Şi sameni ogoarele
Să hrăneşti popoarele,

Dai lumină florilor
Şi freamăt cărărilor,
Mulgi în ţarcul zărilor
Ugerele norilor.

Creşti în spicul grâului
Boabe cât albinele,
Cânţi în valul râului
Şi'nrodeşti colinele.

Primăverilor le faci
Haina sărbătorilor,
Umpli cupele de maci
Cu sângele zorilor.

Vremea 'n ani o socoteşti
Şi ne-o 'mparţi cu zilele,
Cu număr le-orânduieşti
Ca'ntr'o carte filele.

Cu ai dragostei fiori
Inima ne-o răscoleşti,
Şi'n visări de-atâtea ori
Sufletul ni-l amăgeşti.

— De mai poţi să faci minuni
Cu puterea Ta divină,
Schimbă-ne lutu'n lumină
Să fim îngereşti de buni.

Azi, Prea Milostiv Stăpâne,
Ruga mea spre Tine suie:
Visul restignit în cuie,
Fă-l să se'mplinească mâne.

EMIL ZEGREANU

Cincisprezece August 1871*)

Dacă te-ai fi oprit în acele calde zile de miez de August ale anului 1871 într'una din casele preoţeşti sau învăţătoreşti ale Bucovinei, ţi s'ar fi deschis uşa cu aceeaş poftire primitoare de totdeauna, numai că uitături de oameni cari nu ştiu cum să iasă din încurcătură ţi-ar fi stingherit oarecum îndemnul întrării. Dar cum să nu te încurce un oaspete, când n'ai pe ce servi bucatele? Nici tacâm de argint, nici farfurie mai fină; nimic decât vechiturile de toate zilele şi iacă aşa-ţi poţi feşteli obrazul.

De foamea adunată pe toată lungimea colburoasă a drumului şi înmulţită de zguduiturile căruţii, nici n'ai fi băgat de seamă că mănânci bunătate de bucate cu lingură de plumb şi cu furculiţă de fier şi că bei vinul adus de dincolo de Cordun, de la Mihăileni ori de la Burdujeni, în pahare de sticlă proastă, — dacă ea gazda n'ar fi găsit cu cale o justificare:

— „Au fost şi pe la noi studenţii şi au luat tot."

— „Adecă?"... ai fi rămas cu gura căscată şi poate cu un mic fior în spete la aceste vorbe, — dumneata, călător de pe străine meleaguri, — gândindu-te că, dacă în ţara asta studenţii umblă de la casă la casă şi pradă, ce-or mai fi făcând hoţii şi jandarii?

Dar, arare musafir străin care să se aventureze pe atunci prin satele acelei prelungiri a continentului asiatic în împărăţia europeană a Austriei, pe care hărţile o numeau Bucovina şi pe care nuvelele celebrului Karl Emil Franzos, luminos far cultural habsburgic răsărit într'un ungher din credincioasa provincie a Galiţiei, ţi-o înfăţişau în toată sălbătăcia ei, de bunăseamă cu mai mult simţ estetic şi cu mai multă picanterie decât ai fi aflat *de visu* la troglodiţii indigeni.

Iar tu, călător cu limba potrivită pe măsura graiului daco-roman, surd şi orb trebuie să fi fost, dacă nu înţelegeai că scuza gazdei înseamnă: se apropie serbarea de la Putna şi au cutreierat studenţii Bucovina ca să adune cele trebuincioase pentru praznicul cel mare.

Pe o şosea oarecare l-ai fi întâlnit pe Pamfil Dan, feciorul preotului de la Ciocăneşti, student la Viena, într'un fiacru, alături de un tovarăş, pe care ţi l-ar fi recomandat cu vocea lui liniştită de bas:

— Ioan Slavici, din Ardeal.

Din făptura lui Ioan Slavici, grăbit să ajungă mai repede în alt sat, să adune oale şi tigăi, ţi-ar fi rămas doar glasul, ciocănind nervos şi entusiasmat, la urechile lui Pamfil Dan:

— Ce oameni, ce oameni, să aibă atâta încredere în noi...

*) Fragment din „Viaţa fără de noroc a domnişorului Ciprian."

La Crasna ai fi dat de altă cunoştinţă: Vasilică Morariu, tot student la Viena. Impreună cu un tânăr slab şi cu pletele date pe spate, pe care aflai că-l chiamă Mihai Eminescu, descărcau saci de făină albă în ograda casei părintelui Petrescu, a cărui preoteasă, Eufrosina, scotea, de câteva zile, cuptor după cuptor de colaci, ce luau drumul Putnei. Intre saci mijea o lădiţă de lemn, prin crăpăturile căreia se zăreau nişte cărticele, pe care scria cu litere rotunde şi groase „Răpirea Bucovinei"...

La şcoala din Vicov familia învăţătorului superior Grigori Grigorovici, cu mânile până la coate în tot felul de creme şi aluaturi, pregătea torturile pentru praznic...

Şi câte şi mai câte, care au să rămâie pe veci cufundate în apele uitării se întâmplau în acele calde zile din miez de August ale anului 1871 în târgurile şi satele Bucovinei, care se pregătea să sărbătorească, pentru întreg neamul românesc, amintirea voivodului sfânt.

* * *

— „Mă laşi să merg şi eu, tată?"

— „Iaca întrebare! Cum să nu te las? Numai să iei sama, că abia te-ai sculat din boală."

Părintele Iraclie ştia că serbarea dela Putna trebuia să se ţie anul trecut, când se împliniseră patru veacuri de la sfinţirea cuviosului lăcaş, dar că izbucnirea războiului între Prusaci şi Franţuji şi alte pricini mai mărunte au împiedecat-o. Totuşi şi atunci, — numai la zvonul împrăştiat de studenţii români din Viena, — s'a adunat la mormântul voivodului mulţime de norod şi s'au adus daruri şi podoabe de la Românii de aproape şi de departe, iar stăpânirea austriacă a început să miroase cu nasul în vânt a primejdie.

Dar între timp, ideea serbării, odată împiedecată, s'a cam zvântat, iar bănişorii, adunaţi cu multă trudă de la obşte, au fost mătrăşiţi de doi bancheri fără obraz. Insă studenţii nu s'au lăsat. Ce erau ei vinovaţi că banca Perlea et Mureşeanu a dat faliment şi că, undeva, în apus, s'a aprins războiu? S'au înţeles să se adune studenţii români de pretutindeni la mormântul lui Ştefan, să i se închine şi să se roage Domnului, ca să le lumineze minţile pentru cărările de viitor ale neamului, ori nu? Nu s'a putut în 1870, va fi în 1871. Au început, din nou, a mişuna scrisorile, a vui gazetele, a umbla liste de subscripţie şi în curând suma pierdută a fost iar adunată, de două ori aşa de mare.

Guvernul a început iar a se nelinişti. Ce vor să facă aceşti tineri? Unirea Românilor? Revoluţie? De ochii lumii nu putea împiedica serbarea; nu putea opri lumea să meargă la hram la mănăstire; era doar guvernul civilizat al unei maiestăţi apostolice. Totuşi, măsuri trebuiau luate.

A fost chemat mai întâi la poliție Ioan Slavici. Ce nu dă pace poștei vieneze și o încarcă cu corespondență pentru întreaga Europă: Cernăuți, Lipsca, Paris, Iași, București, Zürich...? Având în vedere, însă, că mărcile au fost corect lipite pe cuverte și că acestea nu conțineau decât învitări adresate studenților români de pretutindeni, să vie să se închine de ziua Sfintei Marii Mari, când e hramul unei mănăstiri, la mormântul unui oarecare voivod moldav, guvernul central s'a spălat pe mâni și a ordonat guvernatorului din Cernăuți să ia măsurile potrivite. Guvernatorul, ca un credincios reprezentant al k. k. guvernului, s'a spălat și el pe mâni și a ordonat căpitanului districtual din Rădăuți, să ia el măsurile ce le va crede de cuviință, iar întrucât bucluc se pregătea la o mănăstire, s'a îndreptat către prea Sfințitul Eugeniu, mitropolit nou uns din îndurarea împăratului, și l-a înștiințat prietenește că în gospodăria Prea Sfinției Sale se pregătesc uneltiri ce dau de bănuit. Ca austriac bine educat, Prea Sfinția Sa s'a mai spălat și el pe cucernicele-i mâni și a trimis strașnică poruncă arhimandritului Putnei, Arcadie Ciupercovici, să bage bine de seamă ce face, dând totodată ordin protopopului Dumitru Siretean să plece în ziua serbării la Putna și să aibă ochii în patru asupra celor ce se vor întâmpla.

Egumenul a răspuns că n'are altă știre, decât că vrea să vie lume să se închine la mănăstire, ceea ce el, după canoane, nu poate împiedeca, iar prefectul de Rădăuți, domnul Oreste Renney de Herseni, a dictat în nemțește câteva rapoarte și ordine foarte severe, apoi s'a retras în cabinetul său, unde a bolborosit printre mustățile zburlite o înjurătură românească și a ales, din lista jandarmilor pe care-i avea în județ, șase dintre cei știuți ca mai ai dracului, ca să-i trimită la Putna cu hârtie scrisă să apere împărăția. Când s'au prezentat în cabinetul domnului prefect, pentru a primi delegațiile, acesta a constatat cu surprindere că toți cei șase jandarmi erau valahi și la plecare le-a spus încruntat:

— „Măi, să nu mă faceți de râs. Ajutați-i pe băieți și faceți rost de tot ce trebuie. Vin o mulțime de oaspeți din Regat...“

Toate aceste lucruri erau foarte secrete. Dar poți păstra un secret în familie? Și ce erau alta Românii din Bucovina decât o mare, mare familie, ale cărei mădulare își cunoșteau reciproc tainele de la Nistru la Vatra Dornei?

Prin urmare și părintele Iraclie, știind multe din drumurile încâlcite ale vieții politice din ducat, avea și el cunoștință de câte se ferbeau în jurul atât de trâmbițatei serbări și era mâhnit și el, ca și mulți alții, cărora bătrânețile nu le-au muiat îndârjirea, că vajnicii conducători politici ai Românilor bucovineni, cari în tinerețe știau să bată cu pumnul în masă când trebuia, au ajuns cu vârtutea flecuită de ani și nu numai că nu voiau să vie la serbare

dar căutau chiar să-i oprească pe tineri, ca nu cumva să se întâmple supărare la Viena.

Or fi, ele, bătrânețile, mai cumpenite, mai înțelepte, dar înflăcărarea tinerilor e mai curată la suflet, chiar dacă trece marginile. Așa cugetă părintele Iraclie și, aducându-și aminte că hotărâse încă de mult să rămâie tânăr, cât mai mulți ani va putea, îi mai spuse lui Ciprian:

— „Mă mir că te-ai răbdat să nu pleci până acuma.“

* * *

Intr'o mână cu toboltocul plin cu talgere și linguri, împachetate cu grijă de doamna Emilia și în cealaltă cu cutia viorii cremonese, ajunse Ciprian la Putna. Aici găsi furnicar: seminariști, elevii gimnaziului din Cernăuți, colegii lui din Suceava, — toți mișunau, lucrând. Unii ajutau la ridicarea porticului ce trebuia să cuprindă două mii de poporeni, alții împleteau ghirlande de cetină, alții construiau lampioane și știubeie de rășină. In mijlocul lor, pictorul Epaminonda Bucevschi, elegant în surtucu-i de catifea neagră și cu barba bine pieptănată, dădea porunci, schimba decoruri, făcea planuri...

Ciprian și-a găsit repede locul. Unde punea el mâna, râsul ajuta lucrului. Sara ascultau povești despre Ștefan cel mare, cântau, mâncau ce aveau, câteodată numai mămăligă goală și se împrăștiau prin chiliile călugărilor și prin casele satului, la culcușuri.

Sfânta Maria cădea într'o Duminică.

Sâmbătă dlmineață totul era pregătit.

Pe frontispiciul porticului, îmbrăcat întreg în verde, împărățea stema României libere, înconjurată de semnele celorlalte provincii românești și păzită de flamuri. De la portic până la poarta mănăstirii brădănași proaspăt aduși de pe dealurile Putnei închipuiau o alee, în mijlocul căreia un arc de triumf, plin de steaguri tricolore, ținea marca Moldovei.

Oaspeții, hodorogiți, cale de cinci ceasuri, cu căruțele, de la ultima stație de drum de fier, întrau în răcoarea Putnei întâmpinați de uralele mulțimii. Și curgeau căruțile, una după alta, că se umpluseră drumurile de ele veneau Bucureștii, Cernăuții, studenții din Paris, din Lipsca, Ardelenii... Când sosiră ieșenii, în frunte cu Mihail Cogălniceanu și arhiereul Filaret, uralele nu mai conteniră.

Douăzeci și una de salve de săcălușuri au vestit Sâmbătă la ceasurile zece din seară începerea serbării. Deodată s'au aprins cinci mii de candele, cinci sute de lampioane și o sută de știubeie de rășină, așa că întreg cazanul Putnei, cu munții dimprejur, era numai lumină. Clopotele mănăstirii răscoleau tăcerea văilor și chipuri încruntate în straie albe, țărănești, coborau potecile. La mormântul sfânt slujba dumnezeiască începea.

A doua zi, în porticul ticsit, civele academic, A. D. Xenopol rosti închinarea studenţimii, isprăvind:"... pe mormântul lui Ştefan cel Mare, pe astă amintire comună tuturor, venim noi, deci, astăzi, cu credinţa într'un viitor comun," iar în cor, gimnaziastul Ciprian cânta, împreună cu ceilalţi, „Imnul lui Ştefan cel Mare", ale cărui cuvinte fuseseră anume trimise de la Mircești de regele poeţilor, Vasile Alecsandri, venit şi el la serbare, dar oprit nu se ştie de ce, la Cernăuţi. Acel imn zicea:

„In timpul vitejiilor — Visai unirea Daciei
Cuprins de-un sacru dor, — Cu-o turmă şi-un păstor."

La masa oficialilor, Ioan Slavici închina foarte smerit pentru Maiestatea Sa apostolică Impăratul Austriei, iar căpitanul districtual din Rădăuţi, foarte protocolar, pentru prosperitatea neamului românesc, pe când I. G. Sbiera, din partea Academiei Române, vorbea despre unirea culturală a tuturor Românilor. Afară fierbeau cazane mari cu mâncare şi se învârteau frigări cu boi întregi pentru mulţime.

Taraful, plin de faimă, al lui Grigore Vindereu, cu treizeci de lăutari, răscolea inimile pe calea urechilor. Se încinse o horă în care s'au amestecat fără alegere, boieri, ţărance, studenţi, ţărani.

In toiul jocului, ochii adânciţi sub frunte ai lui Vindereu se închiseră o clipă şi arcuşul scăpat dintre degete lunecă pe strune.

Din salba horii se desprinse un copil firav şi puse stăpânire pe vioară. Peste taraful obosit, trecu ca o boare de răcoare, dătătoare de viaţă nouă, iar ritmul jocului ardea încheieturile. Când jucătorii opriră sleiţi mişcările, taraful, gâfâind, cu antereile asudate, cu gurile căscate şi cu ochii prinşi de chipul copilului în mânile căruia vioara gemea ca o fiinţă nepământeană, cânta mai departe, până ce aplauzele mulţimii nu îi tăiară visul.

Zvârlind tinereşte pletele asudate peste frunte, Ciprian zări, în mulţime, răsărind ca un pisc între dealuri, chipul părintelui Iraclie. Se repezi în braţele lui, ca într'un culcuş:

— „Tată, am cântat Daciei întregi," — apoi, dumirindu-se cu încetul, ridică ochii către barba albă care-i îgădilea obrajii: — „dar, mata, cum ai ajuns aici, tată?"

Bătrânul zâmbi strengăreşte şi-l lămuri prietenos:

— „Cu trenul."

Peste umerii celer doi înbrăţişaţi, ochii flămânzi de vis ai lui Mihai Eminescu se întâlniră cu privirea neastâmpărată a lui Bucevschi, amestecând un gând nemărturisit, care se închega ca un nouraş de lumină pe cerul veacurilor.

* * *

La Putna, musafirii au mai rămas câteva zile. In sufragerie, apoi în clopotniţă, studenţii au tăinuit şi au sfătuit lucruri despre care rapoartele oficiale nu au nici o cunoştinţă.

Domnul căpitan districtual Oreste Renney de Herseni a raportat telegrafic guvernatorului că serbarea a avut un caracter curat bisericesc, iar spionul consistorial, părintele protopop Sireteanu, scrise mai marilor săi că din pricina zgomotului n'a putut auzi nimic din cele ce s'au vorbit

In curtea mănăstirii, părintele egumen Arcadie Ciupercovici, ridică cu a sa proprie cheltuială o cruce de piatră „cu ocasiunea serbării arangiate de junimea academică română."

Dragoş Vitencu

FOLCLOR

Fata bătrână

Auzi, mamă, cânii bat,
Intră peţitorii'n sat.

Fă, mamă, plăcinte moi
Ca să vie şi la noi.

Dă-le, mamă, băutură
Ca să nu mă cate'n gură.

Cată sus,
Măsele nu-s;
Cată jos,
Toate le-am scos.

M'am uitat într'o găleată
Şi-am văzut gură buzată.
M'am uitat într'o fântână
Şi-am văzut faţă bătrână.

Burlacul

Foaie veştedă de fân,
Zic vecinii că-s bătrân.

Las' să zică, treaba lor,
Nici la toamnă nu mă'nsor,
Că de fete nu mi-e dor.

De neveste nici atâta,
Că mi-e tânără ursâta,
Num'un an dac'a mai trece,
Are patruzeci şi zece.

COLECTIA P. JITARIU
Auzite'n Berchişeşti,
Judeţul Suceava.

Crucea lui Bângău

— ... Se vede că nu eşti în toată firea. Nu-i destul că le aduci cu căruţa ta brânza din creerii munţilor, le mai dai şi peste ceea ce li se cuvine. Atâtea oi, atâta brânză...! Sau, asta ţi-e partea ta de brânză, şi asta partea mea, aşa cum ţi-a spus baciul, şi cu asta, gata! Nici mânie, nici supărare, nici pagubă la nimeni. Doamne, de ce n'am fost eu de faţă la împărţeală?

Ileana se învârtea prin casă mai mult fără treabă şi-şi descărca sufletul, aruncând spre Gheorghe, bărbatul ei, priviri pline de ciudă. Acesta, în picioare lângă o laiţă, frământa într'o covată un caş. Trei caşuri cu coajă gălbuie, pe alocuri cu urme dela strecurătoare, înşiruiţi pe o mesuţă veche, aşteptau parcă să le vină şi lor rândul. Gheorghe tăcea. Avea sufletul îngreunat de ceva nedesluşit.

— Of, of, — ţinu să mai spună Ileana — cum de n'ai avut atâta glagorie în cap să judeci că, dând o ţără celuia mai mult, o ţără celuilalt, vom rămâne cu mai puţine maligi de caş din câte ni se cuvin.

— De, i-am omenit şi eu.

— Măăi... Omenit..., aşa, de haram. Cu brânza oiţelor mele! Un cut întreg,.. care niciodată nu te-a băgat în seamă! Da, da, niciodată; s'o ştii!

După un mic răgaz adăogă:

— Bângău, tot Bângău... Bun ai mai fi de slugă, n'am ce zice.

Gheorghe se opri din lucru. Nu-i curmase mişcările mâinilor acea poreclă aruncată pentru întâiaşi dată de nevastă-sa şi pe care i-o dase cătunul, ci faptul că tocmai Ileana, tovarăşa lui de viaţă de numai jumătate de an şi care nu-i spusese până atunci nimic supărător, scoase la lumină, şi încă destul de limpede, ceea ce el numai bănuise în decursul anilor, ceea ce credea că e o taină a lui. Cuvintele Ilenei, că n'a fost niciodată băgat în seamă, îl înghimpau ca una din acele jigniri cari produc necaz, fiindcă împotriva ei nu putea face nimic. Mic de statură cum era, acea descoperire a tainei sale i se părea că-l face şi mai mic, acolo, în faţa coveţii şi a femeii. Un zâmbet amar i se ivi în jurul gurii. E adevărat că Ileana ieşi din casă trântind uşa, dar aceasta nu-i pricinui decât o slabă uşurare. Continuă să frământe caşul, dar unele gânduri, ca nişte umbre triste, îi răscoliră crâmpeie din amintiri. Se ţinu de ele curios şi dornic parcă de o adeverire, de care, alte dăţi, sufletul său se ferea. Silindu-se să alunge închipuirile greşite, căuta să ajungă, prin asemănări cu alţii, la încredinţarea dacă a fost aşa cum bănuise, cum se ştia şi cum mărturisi şi Ileana. Şi gândurile îi alunecau îndemânatec printre întâmplările cunoscute până la cele dintâi aduceri aminte, în cari, alte dăţi, se regăsea cu alte simţiri. Desprinse uşor unele din ele.

In jocurile copiilor cu care crescuse, mai mult împiedica.

Ca flăcău, oriunde s'ar fi aşezat la clăci, hore, nunţi sau în biserică, se trezea la spatele altora, la o margine, la o parte. Răsufla uneori adânc, dar nu se înciuda niciodată şi pe nimeni. Era prea bun la inimă. La hore nu cuteza să impună scripcarilor ce să-i cânte, ca să ajungă şi el în fruntea jocului. A încercat o singură dată la începutul unei astfel de petreceri, când erau flăcăi mai puţini. Ţiganii, parcă i-ar fi citit din ochi nerăbdarea: se codeau, se prefăceau că-şi acordă scripcele, şi când erau gata să înceapă a-i „zice" şi lui un cântec, apăru în faţa lor alt flăcău, cu altă înfăţişare şi altă dorinţă. Juca rar. Juca numai cu fetele cele mai puţin chemate la joc şi în coada şirului de perechi.

Şi căsătoria lui... Nici Ileana n'ar fi mers după el, dacă nu era urîtă şi trecută. Dar mama lui, aşa, vadană, cum era, i-a făcut nuntă cu scripcari, cum fac gospodarii.

— Oare dece au întârziat ţiganii? Şi dece cântau puţin şi rar? Doar mamuca le-a plătit înainte şi atât cât au cerut. Nu s'a dumirit asupra acestui lucru, până când nu i-a spus nănaşă-sa: trebuia să le daţi numai arvună.

Infoiat puţin, mândru că e şi el om la casa lui, merse la biserică în cea dintâi sărbătoare după căsătorie. In urma lui, după obiceiu, mergea Ileana. Era întâiaşi dată când avea să stea în biserică între gospodari, nu între flăcăi. Işi închipuia că locşorul de cinste, ori unde ar fi, îi este hotărît printr'o tăcută îngăduinţă a oamenilor, iar dacă nu, aceştia îi vor face loc zâmbindu-i, bucuroşi că mai primesc un tovarăş în rândurile lor. Biserică mică, lume destulă. Sărută icoanele şi făcu gospodarilor fruntaşi din faţă o plecăciune în dreapta şi una în stânga. Dar îşi făcu loc printre oameni cu umărul şi — datorită unui simţ de cuviinţă care-l îndemna să nu se oprească în faţa vreunui gospodar mai vechi — se strecură până ce ajunse la spatele lor. Intinse mâna unuia ce era alături; altuia, ca să-i atragă mulţeşte atenţia că vrea să-i dea mâna, îi apăsă pieptarul cu dosul palmei; pe al treilea îl trase puţin de o mânecă. Cu alţi vecini de ocazie n'a mai încercat. Roşi. Se uită înapoi unde erau femeile. Se temea să nu-l fi văzut nevastă-sa. Cu desamăgirile era obişnuit. Dispăreau pe acelaşi drum pe care au venit. Aveau drumul lor de atâtea ori bătut: prin ochi treceau repede, întârziau ceva mai mult în obraji, încălzindu-i pielea, şi în gât unde se prefăceau într'un mic ciot. Ca să-şi desfacă ciotul, lucra ceva sau se silea să-şi abată gândurile în altă parte. Işi făcu trei cruci mari. Se uită apoi la sfinţii de pe icoanele de atârnate pe pereţi, singurii cari păreau să-l ia în seamă, aşa cum ar fi dorit. Desamăgirea i se şterse din suflet şi datorită bunătăţii sale care se împăca atât de bine cu acrul îmbălsămat de tămâie şi plin de evlavie. De aceea, biserica, pe care o cerceta des, era singurul loc unde sufletul său gusta un fel de tihnă întrematoare. Îi plăcea mult s'asculte „Apostolul". Nu înţelegea

tot ce citea dascălul, dar cuvântul „fraţilor“ . . . ! rostit tare şi cântat răspicat, îi plăcea cel mai mult. Numai acolo se socotea asemeni cu alţii.

Ca un om cu un beteşug nevăzut şi supărător, se retrase în sine ca într'un azil de împăciuire duioasă. Nu-l părăsiră însă acele nădejdi nelămurite cari înfrumuseţează viaţa oricărui muritor. Ar fi dorit să aibă şi el acea fire care face pe unii să se arate, să iasă la iveală în vreun mod oarecare: prin glume sau bătăi, prin cuminţenie sau asprime, prin limbuţenie, curaj sau chiar beţie. Işi închipuia mulţumirea ce trebuiau s'o simtă astfel de oameni atunci când observau că pot stârni mirarea sinceră sau prefăcută a altora, sau când auzeau că se vorbeşte despre ei cu precauţie, cu admiraţie, cu pismă sau cu ură. Credinţa că-i mai prejos decât alţii îi da feţei şi ochilor săi blânzi o nedeslipită umbră de tristeţă. Din tainice colţuri ale sufletului său îi răsărea des nevoia unei mângâieri. Aceasta se trăda prin cântece. Cânta cu modulaţii uşoare şi numai când se ştia singur pe drumuri şi cărări, la ducere şi la întoarcere acasă. Din cântecele cunoscute în sat, alegea pe cele mai duioase. Cântarea îi ieşea printre buze ca o oftare blândă şi fără ecou. Cânta abia auzit, numai pentrn dânsul. Nu dorea să-l audă alţii. Chiar şi noaptea când era mai greu de recunoscut, dacă simţea apropierea cuiva, tăcea până ce se credea că e din nou singur,

Ileana întră în casă ca o răbufnire de vânt. Aducea bărbânţa în care aveau să ţină brânza pentru iarnă. Fără să spună un cuvânt, sau să se uite la bărbatul ei, trânti bărbânţa lângă masă şi ieşi, închizând uşa cu putere. Intrarea şi eşirea sgomotoasă a femeii îi abătuse puţin gândurile. Se uită prin fereastră afară la grădiniţa din faţa casei: casă părintească, mică, veche, aşezată pe o limbă de coastă; apoi îşi aruncă privirea peste valea cutului de-a dreptul asupra munţilor înşiruiţi în valuri nemişcate şi albăstrii ce se pierdeau departe în zare, spre Solca. După câteva clipe îşi opri ochii ceva mai mult asupra pometelor ce împodobeau gospodăriile din valea, peste care se întindea o bună parte a cătunului Călugăriţa. De acolo, din valea cu gospodării frumoase, cu pomete mari şi ogoare mai pline de belşug, cu oameni bogaţi şi cu flăcăi îngâmfaţi i se trăgea acea parte din trecut ce-zăhăia sufletul, acum mai mult ca oricând. De acolo îi venise şi porecla prinsă repede de limba tuturor. Dar, porecla nu-l supăra. — Gheorghe-s mulţi, Băngău e numai unul! îşi spusese în sinea lui de atâtea ori.

Deodată se văzu la primărie, venit după o autorizaţie de vânzare. Deşi venise degrabă, a aşteptat două ceasuri. Secretarul părea ocupat şi-i citea pe faţă o plictiseală liniştită. Nu îndrăzni să-l stinghereascâ. In curând au venit alţii şi . . . n'a voit să se înghesuie.

Gândurile îi răscoliră şi alte întâmplări ce nu se lăsau uitate. Până şi întâmplarea din urmă, care-l măgulise, se adeveri ca o bucurie falşă. Parcă-l

vedea pe unul şi pe altul întrându-i în ogradă şi parcă-i auzea pe toţi glăsuindu-i cam pe aceeaşi strună: — . . . c'am auzit c'ai vrea să mergi după brânză la muntele Tomnatic, adă-ne încaltea şi partea de pe oile noastre. Tare suntem încolţiţi de lucru, şi dac'ai vrea'neata, bădică Gheorghe, să ne faci binele ista, n'am mai bate şi noi atâta drum. Pentru osteneală ne-om împăca noi, că doar . . . — Şi la împărţeală dase fiecăruia câte o „ţărucă“ mai mult pentru a le arăta că i-a servit bine, că ţăruca scoasă din bunătatea lui era şi un tribut al recunoştinţei sale pentru cinstea ce credea că i-o făcuseră oamenii călcându-i pragul pentru a-l ruga ceva.

— Are dreptate femeia. Hm . . . ; da nu trebuia să-mi spună că-s . . .

Repetă cuvintele din urmă ce le rostise Ileana. Căută să alunge înţelesul lor şi nu putea. Se încruntă. Mişcările mâinilor sale deveniră mai repezi. Cu obrazul mai încreţit, căuta cu amărăciune un corectiv pentru amorul său propriu, un leac împotriva umilirii care-l sfredelea; dar gândurile-i sfârşiră a se strânge într'un mănunchiu de îndârjiri mai mult faţă de nevastă decât faţă de lume.

— Trebue să mă schimb! Am să-i arăt eu muierii, dacă-s bun de slugă!

* * *

Târgul se spărgea pe nesimţite. Mai era încă mult până ce avea să rientre în mocneala lui de toate zilele.

In piaţa de lemne, cu căruţa trasă lângă apa Topliţei, Băngău aştepta „să mai coboare soarele.“ Aşteptarea îşi avea tâlcul. Cei cu marfa nevândută mai lăsau din preţ. In picioare şi răzimat de coşul căruţei, se uita din când în când la movila de draniţă a unui Vicovean pe care pusese ochiul şi o neguţase înainte de amiazi. Se bucura că nici Vicoveanul, nici cei câţiva Mărgineni cu aceeaşi marfă nu prea aveau muşterei.

— Nu mă tem eu că nu i-oiu rupe o coroană din cât mi-a cerut, gândi uitându-se la un căluţ ce se opintea să scoată o căruţă încărcată cu lodve, ale cărei roţi se înfigeau adânc în hleiul înnegrit de must şi baligă şi frământat de copite, aşa cum era pretutindeni întinsa şi neteda piaţă a Rădăuţilor. Scuipa în răstimpuri spre Topliţa de unde-i veneau la nas miazme neplăcute. Albia acesteia, dreaptă, puţin adâncă, îndiguită de scânduri putrezite de vreme, cu apă puţină, murdară şi stătută, lipsită atunci de o prelingere fie şi monotonă, părea un mic canal în care s'au strâns doar zoile magherniţelor jidoveşti. In aşteptare, Băngău luneca privirea încet, plictisit peste forfota mulţimei, de unde străbătea uneori câte un muget adânc şi trist de vită, sau pe zidurile mute, decolorate de ploi şi soare, ale caselor ce împrejmuiau piaţa. Cu o naivă bucurie mai trăgea cu ochiul spre „prepanaţia“, de unde maică-sa îi cumpărase „holercă“ pentru nuntă şi a cărei firmă scrisă cu litere mari şi într'o limbă necunoscută arăta

un chip de grăsun cu o halbă spumoasă la gură. Şi bucuria o avea de când luase tainic hotărîrea de a călca şi el pragul unor astfel de locaşuri, „aşa, ca să-i facă femeii în ciudă", şi-apoi „să văd ce-a spune, şi de-a crâcni, i-arăt eu...!"

Cel dintâi pas voia să-l facă în acea zi de târg, Hotărîrea îl învăluia plăcut ca o pânză nevăzută şi răcoritoare. Ii da presimţirea că viaţa i se va urzi altfel. Se încăpăţina a crede că altfel nu se va sparge în favorul său buboiul ce conţinea muta duşmănie dintre el şi Ileana.

— Incă nu-mi plâng copchiii, îşi spuse el, aruncând privirea şi pe alte firme cu chipuri de grăsuni cu halba la gură.

Reuşi să „rupă coroana". Trecu draniţa pe căruţa sa pe care o trase în apropierea „prepanaţiei", ca s'o poată avea sub ochi. Scoase punga de sub brâu şi-şi numără încet banii rămaşi. Cu o privire de bun gospodar, mai cuprinse odată calul şi căruţa, apoi se îndreptă spre cârciumă. Păşea încet, cu capul sus, furişând priviri înlături în dorinţa de a fi văzut încotro merge. In pragul cârciumei se opri. Se uită sfios înlăuntru. O clipă ar fi dorit să nu fie primit. Ii bătu în surdină pornirea spre harţag cu Ileana. Işi frânse şovăirea şi intră.

Când ieşi, licăreau cele dintâi stele, Târgul intrase în liniştea lui mocnită, plicticoasă. Pe drumul cel mare, în urma şi înaintea lui Bângău, duruiau căruţe singuratece şi ale altor întârziaţi din satul său şi din satele de pe valea de sus a Sucevii. Glasuri răstite, câte un cântec sau chiote de flăcăi cu chef străbăteau aerul şi se stingeau repede şi pe aproape. Zidurile nu le primeau, de parcă nu le-ar fi înţeles. Flăcăii n'aveau răbdarea să aştepte a-şi arăta „ohota" (voia bună) colo, mai departe, în văzduhul curat şi larg ce acoperea lumea lor cu vâlcele şi păduri, cu ogoare şi gospodării, cu ulicioare şi şiruri fumurii de răchiţi, cu bucurii şi necazuri.

Bângău ajunse în câmp. Ii vâjâia puţin capul. Totuşi simţea o tainică mulţumire că face şi el parte din acel convoiu cu căruţe răzleţite — unele pline de tineret cu chef — ce se pierdeau în lungul drumului odată cu lăsarea nopţii. Tăcea şi asculta glasuri şi cântece în acea tovărăşie plăcută ce părea închegată din sgomotul atâtor roţi. Rănile nevăzute ale sufletului său i se molcomiră în sunarea de bucşe a roţilor şi în scuturăturile monotone ale căruţei sale, pe a cărei povară era căţărat.

Se înnoptase de-a — binelea când cărni pe drumul satului. Abia pe drumuşorul de pe spinarea Colnicului rămase singur în liniştea nopţii.

Bolta cerească se umpluse de stele. In zarea nevăzută, peste pădurea Frătăuţului, apăreau şi dispăreau lumini de fulgere îndepărtate. Intre Ursoiu şi dealul Crucii se vedea zarea târgului ca o păclă luminoasă, joasă şi nemişcată.

Bângău ajunse în marginea cătunului. Cânta. De data asta cu glas tare. Unde începea coborîşul pripuriu ce sfârşea în valea Călugăriţei, întâlni o femeie care-i dădu bineţe. Işi întrerupse cântecul, ca să-i răspundă.

— Nu te temi să îmbli noaptea, fată hă?

— Nu-s fată, Sunt nevasta lui Dumitraş. Am fost pân'la mătuşa Aniţa după iruri şi pân'ce le-a făcut...

— Naiba mai vede p'intuneric? Eu-s... Bângău.

— Da... nu împiedici căruţa la vale?

— Ce-s eu, vadană, ca să împiedic? Sau...

— Aa... N'aş fi crezut să fii şi 'neata cu chef. Se vede că ţi-a mers bine la târg, mai spuse femeia din mers.

— Bine! Foarte bine! Mama lui de târg... Dee haram!

Şi dintr'odată îi veni să înceapă alt cântec:

Drag mi-e mie'n cârşm'a bere
Da departe de muiere...

Işi da silinţa să cânte cât mai tare, ca să-l audă până şi Ileana.

Drumul săpat în coasta dealului era întovărăşit până în vale de o adâncă mâncătură de puhoiu.

Aici, într'o hârtoapă, îl găsiră oamenii a doua zi dimineaţa, mort sub căruţa ce se răsturnase peste el.

La marginea drumului i se puse o cruce de stejar. Cu vremea crucea putrezi, apoi dispăru cu totul.

* * *

Locul se chiamă şi azi „Crucea lui Bângău", deşi de multă vreme nu se mai vede acolo nici o cruce. Şi numele locului n'ar avea nici o noimă, dacă oamenii n'ar fi pus acolo, cu sufletul lor, pecetea unei pomeniri pe care soarta o făcu să stăruie peste ani şi ani.

Cei cu închipuiri alese vor fi având credinţa că sufletul lui Bângău străbate văzduhurile, mulţumit că măcar în acest fel — necăutat de el — şi măcar după moarte, oamenii l-au băgat în seamă. De o vecinică pomenire a avut parte mai mult decât acei cari, ca fiinţe lărmuitoare în viaţă, au întrat pentru totdeauna în întunericul uitării. Poate unde lumea capătă la un moment dat o isteţime de apreciere, — poate unde Atotputernicia voieşte aşa, — poate au şi morţii puterea lor...

Vasile Ţigănescu

Iulie 1944.

Şi veacului i-au înflorit iar steme...

Şi veacului i-au înflori iar steme
De glorie din ţărnă şi cenuşi...
Trec norii — nesfârşire de trireme...

Şi bate în a inimilor uşi
Al Primăverii clopot fără moarte
Şi'n clopotele firavei brânduşi.

Iar gândul — sol — s'avântă mai departe,
Acolo unde cerul cu minuni
La fiecare aurori împarte...

Şi îngenunche pentru rugăciuni...

ADELINA I. CÂRDEI

Pisanie

In depărtări întinse stat-au feţii
Durând din cremene şi lut altare,
Imprejmuiţi de ape mari şi mare
Şi 'ncununaţi în munte cu nămeţii.

Din necuprinse veacuri legendare,
Sub uriaşa 'ncremenire-a ceţii,
Porniră ţară mândră meşteri Geţii,
In brâul apelor trăgând hotare.

Şi de veniră cumpene de foc şi armă
Cu năpustiri şi vitregii de soarte,
Chiar cerul peste lume de se darmă

A noastră grijă nimeni nu ne-o poarte,
Că 'n mii de ani de lupte şi de larmă
Ştiut-am că noi suntem fără moarte.

V. ARINARU

E. Lovinescu

Ceasurile ce-au urmat săvârşirei lumeşti a lui Eugen Lovinescu au adus odată cu greul simţit în ghemul sincerităţii fiecăruia semnificaţia solidarităţii scrisului românesc, care a înălţat ca dintr'un singur paraclis şi pe neaşteptate praporul îndoliat pentru critic.

Este a doua oară când la vama morţii cugetele literaturei noastre risipite în „atitudini" şi mofturi orgolioase îmbie mâinile frăţeşte, fie şi pentru un sfert de cadran, în jurul raclei. Aşa a fost şi câţiva ani în urmă la despărţirea de Gib Mihăescu. Ne adunăm preţuitori pentru molitvă sau cu mironoşia clipelor solemne între lumânări, cultivăm lavanda evocării, trăim în ascuns regretul unei cărări ascendente oprită întrebătoare înaintea neantului, dar greu să desprindem deplinul lecţiei că plecaţii pe care-i conducem n'au avut ca fiinţe decât obidă în schimbul ofrandelor şi, uşor tovărăşiţi spre căinţe, pierdem însuşi pronosticul că viitorimea cu forţele ei de afirmare va fi încercată tot astfel.

E. Lovinescu, oricâte contestări i-s'ar arunca pentru îngăduirile faţă de literaţii periferici promovaţi, acceptaţi în bună familiaritate la cenaclul „Sburătorului" sau recomandaţi oficinelor de reclamă conduse tot de către ei — şi aici să nu uităm că elaboraţia lui cea mare nu şi-a putut găsi, în concurenţa *aerelor* indigene, editori din sângele său, iar S. Benvenisti a falimentat de pe urma celor zece volume de critice, celor trei volume din *Istoria civilizaţiei române* şi a celor cinci volume de *Istoria literaturii române* moderne — zic: oricâte alte contestări, fie şi omeneşti i-s'ar reaminti, toate vor fi întrecute de meritul purei pasiuni pentru literatură şi de lupta pentru magistratura critică.

Dăscălit pe foliantul textelor clasice, contemporan în prima studenţie de la Bucureşti lecţiilor lui Titu Maiorescu şi mesianismului lui Nicolae Iorga, în cea de-a doua studenţie, pariziană, cuvântului direct al mentorilor care tranzitau secolul: Émile Fáguet, Jules Lemaître, Hennequin, Anatole France; călător sihastru pretutindeni pe continent, închinător sub capitelurile vestigiilor eline şi romane, dar mai osebit dăruit cu voluptăţi dincolo de noi spre orice citire, selectiv şi, pe aceleaşi măsuri cu putinţele ajunse spre construcţiile de sinteză, strateg al polemicei portretuare, spirit comparatist şi scriitor în accepţia trăirei, E. Lovinescu a reprezentat stilul complet al estetului judecat la întreitul confiniu al umanistului, al criticului prieten şi al beletristului.

Dealul de vrăjmăşie înălţat înaintea-i încă de la începutul activităţii scrise, deai care s'a tot mărit de râul detractorilor care i-a adăucit poalele, încrustându-le cu aluviunile a trei generaţii literare dă măsura autorităţii sale dezbătute. Protivnic exceselor autohtone ale semănătorismului şi încubării

misticismului sub orice forme, duşmănit dintr'o socoteală personală cu Garabet Ibrăileanu de gruparea „Vieţei Româneşti“, cum iarăşi fără cruţare era reprobat de convorbirişti, printre care altădată s'a numărat şi care chiar acum în preajma agoniei prelungită de surde dureri organizau sediul luptelor cu biograful lui Titu Maiorescu şi cu cel ce cheltuise ultimile nelinişti în ridicarea monografiilor clare, în care prezenta pe canavaua amănuntului realitatea junimistă, s'a sortit reacţiunei care se subliniază şi în profesiunile universitarului modernist Ovid Densusianu şi în *registrul* lui Paul Zarifopol. Opoziţia lui Mihail Dragomirescu în seminar, în publicaţiile aferente sau conduse de oralitatea celor atât de şcolăreşte apropiaţi profesorului de „integralism“, n'a avut alt sprijin — şi lucrul s'a verificat cu destule alte cazuri — decât întreţinerea prejudecăţii de negare, fără nicio bază de lecturi, fără criterii, între viitorii licenţiaţi care au continuat vreme de două decenii cel mai candid „veto“ înaintea alegaţiei lovinesciene sau, după împrejurare cu detunări exorciste terminate cu pumnul de protest pe birou împotriva *impostorului* pe care mulţi nici nu-l citiseră. Îndrumătorul din strada Câmpineanu avea păcatul să fie profesor secundar ca şi dânşii, ridicându-le, pe vraful propriei elaboraţii, treapta de învăţământ şi cărturăria. Pentru această complicitate amestecând ostilităţi personale, rea credinţă şi efemeridă de bucheri, Lovinescu n'a împotrivit niciun răspuns; afară doar dacă singularizarea şi calmul exerciţiului observator neîntrerupt nu dau garanţia singurei riposte superioare.

Prin psihologie iconoclast al dogmelor imutabile, deosebirea rafinată de judecătoriile noastre literare, cu care s'a războit susţinut, a fost firească şi-i defineşte personalitatea. Dar nu este mai puţin adevărat că opoziţiile care îl onorau în republica obiectivităţii, cum şi decalcul perfidiei celor ce-şi făcuseră subiect din existenţa criticului, i-au cantonat jurul de ostracizări în care rămân sub rechizitoriu postum şi Universitatea şi Academia Română. Omului nu i-au lipsit în sinea lui aceste recunoaşteri, după cum nici altă dată, între atâţia pomădaţi ai verbului galic, Stephan Mallarmé nu s'a mâhnit pe Institutul lui Richelieu; în paralela locurilor, cam tot atunci Eminescu se îndărătnicea să nu aibă ştat în universitate.

Lovinescu şi-a împlinit misiunea lui şi cu simpla caracterizare a dascălului de liceu, dând monografii şi sinteze din care mulţi „profesori din învăţământul superior“ ciupesc sub precauţia prolegomenelor — şi noi înşine am ascultat câteva disertaţii desprinse fără ruşine, din „Gh. Asachi“, prin gura unui asemenea vânzător cu zâmbet.

De prisos, dar, jelania unui „fost“ ministru al şcoalelor româneşti şi însuşi exponent în gruparea „Sburătorului“, cu cărţi de memorial, că pentru critic nu s'a găsit un loc în universitate. In viaţă fiind, cunoscător de oameni şi tocmai pentru nesinceritatea în speţă, nu i-ar fi primit-o chiar Lovinescu;

cum nu i-o acceptă nici bunul simţ al ascultătorului, ştiindu-se că respectivul tenor politic avusese răgazul în cinci ministeriate să transforme grima în gest serios. Pretins fiu sufletesc al lui Maiorescu, după a cărui intimitate în vremea studiilor, a profesat, a cuvântat, s'a lăudat în excese şi a scris, fostul ministru Ion Petrovici aplica demagogia propriei lui formaţii în speţa criticului defunct.

Lovinescu, sfredelit de cancer, purificat de evanghelia retragerei celei mari în literă şi suferinţă, privind ca şi anticii urma vieţei călătoare a murit împăcat. Împliniri, recunoştinţa cititorului anonim şi valoroşi discipoli de judecăţi îl moşteneau. Ultimele amintiri îl fixează la hotarul bătrâneţei, împuţinat trupeşte, dar cu ardoarea scrisului, terminând vechi lucrări, născuind înfăţişări nouă, fără osteninţă, cu tinereţea rară a bunului rămas.

Când se va scrie în respectul liniştei şi al studiului istoria ecumenicităţii noastre critice, Eugen Lovinescu va fi cuprins în rostul lui dintâi: de paladiu al gustului creator.

Augustin Z. N. Pop

Spleen

Visez la vastele mele întoarceri în odinioară...
Câte grădini sub tâmple nu le ştiu?
Când a fost plopul adânc să moară
L-am simţit în carne ca pe un fiu...

Câte istorii, câte atlantide şi câte ţări
Nu şi-au clădit cândva nisipul viu în mine?
Respiraţia mi-o recunosc în atâtea mări
Şi sângele mi-l ascult în atâtea tulpine...

Cetitorule, poate ne-om mai întâlni odată
Când în praştie inima mea spre cer ai s'o arunci,
Aşa precum eu azi din aceleaşi păduri de-altădată
Imi scutur în frunze rotunde vorbele mele de-atunci...

NECULAI TĂUTU

Cântec pentru Bucovina

Tânjește hojma doru'-amar în sânge
Astăzi nu mai pot cânta și nu pot plânge.
Țugăresc în vis Rarăuri cât lumina
Și mă duce gându" hojma 'n Bucovina.

Tulbure e zarea, mamă, cum e cirul
Și e acră pâinea ca stejia și știrul.
Pe jerăgai mă zvârcolesc și 'n bolbotine,
Că mă ard în suflet albastre Bucovine.

Dintre duzii bolnavi, aud în orce sară,
Când pornește visul vagabond prin țară,
Chiuind cu vântul peste munți și văi:
„Ne 'nturnăm la toamnă 'n Bucovina, măi!"

GEORGE SIDOROVICI

Despărțire

Sunt cele din urmă seri calme,
Când soarele cald ne privește
Și'n ochii tăi verzi s'oglindește
O undă din cerul albastru.

Când palide stele'n tăcere
Culeg sărutările noastre
In amfora nopții albastre...
Și'n umbre prind viață mistere.

S. COSMA

Pe urmele vremii

Victor Umlauff. In Bucovina s'a publicat și literatură germană destul de multă. S'au manifestat poeți și prozatori în limba aceasta fără să fi fost toți germani de neamul lor. Cei mai distinși dintre acești poeți au fost doi Români, verii Teodor și Iancu Lupul. Probe din versurile lor lirice au apărut în antologia „Buchenblätter" (Frunze de fag), publicată de W. Capilleri, la Cernăuți, în anul 1864. Intre acești literați se găseau și prieteni ai Românilor, cari au tratat în operele lor subiecte românești și le-au prezentat câteodată și în spirit românesc, așa că numai limba îi despărțea de poezia românească.

Unul dintre aceștia a fost Victor Umlauff. Dintr'o comunicare orală, a d-lui Eugen Păunel, la Cernăuți, pe la 1938, am reținut numai faptul că Umlauff a fost un intim al familiei Hurmuzachi și că — dacă nu mă înșeală memoria — a fost timp de mai mulți ani judecător în Cernăuți. Editorul calendarului *Bukowinaer Volkskalender für das Jahr 1870* spune într'o notiță, la pag. 55, că despre Umlauff știe numai atât că s'a născut la Cernăuți, dar mai încolo nu poate preciza dacă mai trăește și unde petrece. Mai multe informații s'ar putea afla poate din Istoria literaturii germane austriace, scrisă de R. Kaindl.

Cu ocazia comunicării amintite, d-l Păunel ne-a arătat și'o plachetă frumos legată cu titlul „Romänische Balladen", care cuprindea un număr de vreo zece poeme, în cari Umlauff tratează subiecte istorice românești cam în felul lui Bolintineanu, Alecsandri sau Uhland, ceea ce m'a îndemnat să cred că poetul cunoștea limba română. Nu-mi aduc aminte de și-a publicat d-l Păunel undeva comunicarea sau nu.

Calendarul amintit mai sus conține și un anuar beletristic de 104 pagini, cu contribuții venite dela 24 scriitori bucovineni. La pag. 55—56 sunt reproduse două poezii de Victor Umlauff. Prima poartă titlul *„Der Bukowiner Wald"* (Pădurea Bucovinei), iar a doua „An Lenau's Grabe" (La mormântul lui Lenau). Prima e o baladă istorică scrisă în versul nibelungian modern, are 10 strofe de câte patru rânduri și tratează subiectul luptei lui Ștefan cel Mare cu Polonii, la Dumbrava Roșie.

Reproducem textul original al lui Victor Umlauff, cu ortografia de atunci (1870):

Der Bukowiner Wald

Die Polen sind geschlagen; Fürst Stefan hat gesiegt —
Der edle König Johann verwundet niederliegt —
Und zwanzig Tausend Krieger vom mächtigen Polenheer.
Sie stehen da gefangen, beraubet aller Wehr.

Es geht die Sonne unter in roter Himmelsglut,
Als hätte sie getrunken vom viel vergoss'nen Blut,
Als wollte sie verkünden von dieser wilden Schlacht
Auf ihren ew'gen Bahnen mit glüh'nder Zungenmacht.

Da schickt der Polenkönig Gesandte schnell daher,
Bepackt mit rotem Golde so schimmernd und so schwer.
„Geht hin zu Stefan", spricht er, „und bietet dies ihm an,
Er soll mir wiedergeben die Krieger Mann für Mann!"

Es eilen hin die Boten zu Stefans hohem Zelt —
Und sprechen mit den Dienern und zeigen Gold und Geld —
Und alle denken freudig: „Da kann man ew'gen Ruhm
Dem grossen Fürsten bauen, so wie dem Fürstenthum!"

„Herr Fürst! die Feinde bieten dies Lösegeld Dir dar —
Die Freiheit sollst Du geben der kriegsgefang'nen Schaar!
Nimm, Herr, und lass' errichten dafür an diesem Ort
Ein Denkmal als des Ruhmes versteinert Kündungswort."

Der Fürst die Stirne faltet, sieht hin auf's weite Feld,
Wo rotes Blut noch dampfet, des Todes Ruf noch gellt.
„Nein! nicht ein Denkmal", spricht er, „aus Marmor todt und kalt,
Ein schön'er Denkmal zeichnet Romanen-Kriegsgewalt.

„Schickt heim des Königs Boten, die Polen bleiben hier,
Sie selber sollen bauen ein Denkmal uns zur Zier:
Lasst gleich das Feld sie pflügen, wo wir gestritten heut',
Zwei Meilen in der Länge und eine Meile breit.

Und Buchen lasst sie Pflanzen — die Erd' ist gut gedüngt —
Da wird ein Wald erstehen, der nimmer, nimmer sinkt.
Im Marke seiner Bäume strömt einst in Purpurglut
Das heut' so reich vergoss'ne Romanen-Heldenblut.

Die Bäume sollen rufen bei Sturmesweh'n mit Macht:
Hier hat Romanen-Stärke gesiegt in blut'ger Schlacht.
Die Blätter sollen säuseln vom Zephyrhauch gewiegt:
Ruht aus, ihr müden Krieger, vom Kampf, wo ihr gesiegt!"

Und König Johanns Streiter, bei Sonnen- und Mondenlicht,
Sie pflügen und sie pflanzen, bis manches Auge bricht —
Doch auf dem weiten Felde erwächst in Fülle bald
Als ewiger Siegverkünder — *der Bukowiner Wald.*

Această baladă a apărut întâi în suplimentul literar „Familienblätter" al calendarului „Czernowitzer Hauskalender" pe anul 1857, apoi din nou în Bukowinaer Volkskalender pe 1870 şi probabil şi în placheta „Românische Balladen", al cărei an de apariţie nu mi-e cunoscut.

Se poate presupune cu oarecare siguranţă că V. Alecsandri a ştiut de existenţa acestei balade, care s'a născut în atmosfera sufletească creată de familia Hurmuzachi în Cernăuţi şi se poate deci admite că acest „Bukowiner Wald" a fost primul îndemn pentru Alecsandri ca să scrie o poemă cu mult mai amplă pentru glorificarea lui Ştefan Vodă şi a Dumbrăvii Roşii, apărută cu 15 ani mai târziu, în a. 1872.

Balada lui Umlauff corespunde cu partea a opta (ultima) din poema eroică a lui Alecsandri („Aratul"), dar cuprinsul textelor se deosebeşte foarte mult.

Armata glorioasă e frântă, risipită
Ca munţii de nisipuri în Africe pustii.
Într'un vârtej de spaimă din urmă-i fugărită
Prin văi, prin munţi, prin codri, prin râpi şi pe câmpii.

(V. ALECSANDRI).

La Umlauff e vorba de fagi ca să se potrivească şi cu numele Bucovinei, aratul se descrie numai în două versuri, (la Alecsandri în 16 versuri) etc. Metrica este aceeaşi sau aproape aceeaşi, cu deosebirea că Umlauff foloseşte consecvent versul iambic de 13 silabe şi rima împărechiată, pe când Alecsandri, mai liber, variază versul de 13 cu cel de 14 silabe, iar rimele sunt când în părechi, când alternante. Faptul că ambii poeţi utilizează acelaşi vers n'are, cred, nicio semnificaţie în speţă, deoarece versul nibelungian modern l-a introdus în poezia română încă Ienăchiţă Văcărescu (vezi broşura subsemnatului „Ienăchiţă Văcărescu", Cernăuţi, 1943, pag. 19).

Revista „Făt-Frumos" (Cernăuţi—Râmnicu—Vâlcii; Martie—Iunie 1944) îi atribue lui Ciprian Porumbescu paternitatea acestei balade germane, dar el şi-a copiat-o numai, probabil cu intenţia de a o transpune pe note muzicale, după cum a făcut-o cu „Tabăra Română" (partea a treia din „Dumbrava Roşie") a lui Alecsandri şi anume — se poate presupune — înainte de compunerea „Taberei", care i-a oferit un text mai bogat de 92 versuri şi împodobit cu intercalarea unui cântec cu versuri scurte de 4 trohei (Ştefan, Ştefan, Domn cel mare...).

Aşa a venit ocazia ca să ne aducem aminte de Victor Umlauff, acest uitat amic al naţiunii noastre şi cântăreţ al vitejiei româneşti.

N. Tcaciuc-Albu

In atenţia abonaţilor.

Rugăm stăruitor pe abonaţii noştri ca atunci când îşi schimbă adresa să ne-o comunice din vreme, pentru a nu pierde exemplare de revistă trimiţându-le aiurea.

De asemenea îi rugăm, în interesul nostru bucovinean, să ne comunice adrese de persoane cărora putem să le trimitem revista.

Crâşma lui Moş Precu

Uliţa Rădăşenilor din Folticeni nu mai este acum ce a fost odată, în timpurile binecuvântate de nu mai mult acum treizeci-patruzeci ani. Au rămas destule căsuţe cu cerdac, ferestruici micuţe şi covor de flori în faţă, dar au răsărit şi case moţate cu ciopliturî felurite, ba chiar clădiri privind trufaşe ca nişte venetice pe bătrâna stradă care multe a mai văzut şi auzit. Cireşul dela poarta gospodăriilor nu-l mai găseşti astăzi ca pe vremuri, iar casele parcă strânse unele lângă altele arată şi dânsele ostenite de povârniş.

Au urcat şi coborît strada Rădăşenilor atâţia oameni cărora niciodată umbrarele locurilor nu le vor părăsi amintirea. Domnul cel voinic, cu o cogeamite pălărie, lavalieră neagră şi toiag sănătos, am aflat într'o bună zi că-i Mihail Sadoveanu, care împărăţea la capătul uliţii într'o grădină minunată cu brazi de munte şi privighetori. Puţine zile după ce l-am văzut întâia oară pe Sadoveanu, citisem în legea mea „Crâşma lui Moş Precu", apoi, culmea, aflu că vestita dintre vestitele cârciumioare sta undeva în apropierea livezii marelui scriitor.

„Moş — Precu ţinea crâşmă între târgul Şomuz şi între satul Broşteni, drept la jumătate de cale. Satul şi târgul erau aproape, o zvârlitură de băţ, şi oamenii găseau crâşma moşului destul de bine aşezată: aproape târgul, aproape satul, tocmai bine pentru orice afaceri" — astfel începe M. Sadoveanu volumul său „Crâşma lui Moş Precu", stabilind astfel dela început unde ar fi fost locul celebrei crâşme legendare.

Târgul Şomuz nu-i altul decât Folticenii, udat spre marginile sale verzi de râuleţul Şomuzul Mare, birnic Siretului, iar satul Broşteni poate fi Rădăşeni, conducându-ne după aşezarea crâşmei la jumătatea drumului. Până acum câţiva ani mai dăinuia o crâşmă cam la punctul indicat, în pragul căreia, firesţe, nu întâlneai rotundul pântece al lui Moş-Precu, de mult fiind pornit în calea fără întoarcere şugubeţul bătrân care poate i-a servit în linii generale drept model marelui scriitor.

Negustorul de pe locul svăpăiatului Moş Precu era şi dânsul hâtru bun de glume, om cu carte, plăcut la vorbă şi nu prea făcut pentru meserie. De altfel a fost nevoit să închidă cârciuma, desigur şi pentrucă oamenii preferau să se oprească mai degrabă la cârciumile oraşului. Prefacerile timpului au făcut oarecum nefolositoare cârciuma, tot *„casă veche, acoperită cu şindrilă"*, însufleţită de voroava duhlie a lui Costache Vasiliu în livada şi odăiţele căruia se adunau adesea oaspeţi simandicoşi. Casa a rămas urmaşilor de departe şi nicio căruţă cu ciopoţei nu mai oprcşte înainte umbrarelor sale.

Moş Precu *„avea un trecut destul de neguros, nimeni nu-i cunoştea tinereaţa"*, ba chiar *„dădea a înţelege că pe lângă ciobănie a mai făcut şi hoţie prin ţinuturile nemţeşti"* astfel că trebue să îndepărtăm suficient de timpurile noastre pe Zaharia lui Zadoina, sârmana preotească Mărioara, mătuşa Casandra, iubeaţa Anica ori mătuşa Anghelina, baba moşneagului, cea *„mititică, cu ochi albaştri, cu obrazul zbârcit, — şi bună, de nu-i găseai pereche în toată ţara Moldovei"*.

Anumite alte indicaţii servesc a fixa locul crâşmei lui Moş-Precu:

„Din faţa crâşmei se întindeau până sus, pe vârful dealului, ogoare şi livezi: era un amestec de colori, de la pământul cafeniu la verdele deschis al sălciilor, cu pâlcuri roşii şi galbene de flori, de ţi se pierdeau ochii. Prin livezi păşteau vite albe, şi sunau ici-colo tălăngi nevăzute...

Acesta este şi astăzi peisajul întact al locului, ogoare, fâneţe, armonioase dealuri verzi şi pulberea florilor. Tălăngile nevăzute se mai aud aievea, ca pe timpurile iubirilor Anicăi şi a năbădăilor lui Moş Precu. Tabloul se arată ademenitor de la drumul Rădăşenilor prin Oprişeni, iar culmea dealului ascunde o adevăraăt feerie moldavă:

„De sus, din vârful dealului, se deschidea dincolo, spre asfinţit, dintr'odată, pe o întindere nemăsurată, valea Moldovei, presărată de sate, de zăvoaie, şi de şuviţele de apă, care licăreau în soare ca nişte sfărâmături de oglinzi. Şi mai departe, albăstreau munţii în cerul limpede, rostogoliţi în neorânduială unii peste alţii, — aşa de şterşi, aşa de departe, şi atât de plini de taină!"

Urci după plac dealul la poalele căruia se află bisericuţa de lemn — cântată de Dragoslav — şi paradisiaca *„Dumbrava minunată"*, văzute bine de pe şoseaua Oprişenilor, iar ajuns la drumul mare, valea Moldovei îşi răsfaţă podoabele şi nestematele într'o viziune grandios unică. Munţii încing zarea, *„plini de taină"*, cum scrie marele lor iubitor. Drumeţul care odihneşte pe banca rezemată de gardul casei unde a locuit odată Sadoveanu la Folticeni, în vârful străzii Rădăşenilor, va zări câteva piscuri de ametist în zare, deasupra bisericuţei şi a pădurice de pe deal.

Celelalte amănunte conturează cu preciziune locurile: *„La spatele crâşmei, spre răsărit, iar livezi şi crânguri, în care fluierau mierlele şi se îngânau grangurii toată vara. Din arbori atârnau mănunchiuri de fructe, mere rumene, pere verzi şi prune albăstrii. Şi era o linişte şi o mireazmă ca'n cuprinsurile unei chinovii de călugări.*

Nesfârşitele livezi ale Oprişenilor şi Folticenilor-Vechi îşi întind parfumatele umbrare cu şăgalnice svonuri tinereşti la timpul culesului; întreg ţinutul până la Rădăşeni—Lămăşeni este doar o livadă uriaşă, cu oameni molcomi şi grijulii. A fost odată în adevăr pe acolo chinovie călugărească, apoi oamenii s'au înmulţit, s'au ridicat case nouă, chiar pretenţioase, iar drumul prăfuit al Rădăşenilor sau ascunsele drumeaguri şerpuite ale Folticenilor-Vechi au încetat de mult a fi pustii.

M. Sadoveanu, care şi-a făcut ucenicia pescărească prin ascunzişurile iazului din Folticeni format de apa Şomuzului, nu poate trece cu vederea nici acest decor de amploare a lumii Sadoveneşti:

„Din livezi privirea, coborînd în vale, dădea peste pânza iazului Zadoinei, împresurat de papură şi de stuh, în care foiau popoare de sălbătăciuni aripate. Dincolo de iezătura întărită cu sălcii se ridica moara neagră a Zadoinei. Se auzea în tăcerea zilei fâşâitul de matasă al opustului."

Era pe atunci întins iazul, când şcolarul Sadoveanu îi cerceta cu pasiune misterele, un lanţ albăstriu strecurat subt dealul greoiu al Halmului. Sadoveanu ne lămureşte undeva, prin *„Impărăţia Apelor"* ce însemnează opust, adică stăvilar şi la opustul acela prinse cel dintâi chitic din cariera-i pescărească. Iată complicata lume a bălţilor de adineaori ale Folticenilor.

„— Cuvântul acesta opust însemnează stăvilar — şi era locul de trecere a apelor din iazul Botoşanilor în iazul din Ţarna-Mare. Inainte de iazul Botoşanilor, era alt iaz, care se chema al Călugărului. După cel din Ţarna-Mare un ghiol natural, al Şoldăneştilor. După aceasta, alte zăgazuri şi alt iaz — al Ciorsacilor."

Din toate aceste bălţi definitiv statornicite în literatură, a mai rămas doar un petec în chipul burdufului de cimpoiu, întins mai la vale de acel opust. Bizarul nume „Zadoina" este de circumstanţă, iar moara despre care se vorbeşte a fiinţat acolo, pitoresc accesoriu al peisajului; îmi amintesc din ceaţă excursia şcolară la moara pomenită de Sadoveanu, cu Serafim Ionescu, dela şcoala primară Al. I. Cuza.

Ultimul element al peisajului este dealul mătăhălos al Halmului:

„Peste iaz urca drept în sus dealul Halmului, pe care-şi aveau fâneţele oamenii din Broşteni. Spre toamnă, culmea se umplea de moşiroaiele căpiţelor de fân, iar cositorii, în întinderi, păreau nişte stropituri de var."

Acelaşi a rămas până azi Halmul, cu poporul său de pitici — astfel cum se zăreau dela Crâşma lui Moş-Precu, iar aceşti Broşteni au fost în adevăr prin partea locului, numele unui vechiu sat peste care s'a întins târgul Folticenilor.

Crâşma lui Moş-Precu *„în cuprinsurile acestea sălăşluia"* şi credem că i-am fixat aproximativ locul, iar *„drumul trecea drept pe dinainte, ieşind din văgăuna în care era vârsat în neorânduială satul, şi trecând spre miază-zi, la târgul Şomuzului—"*

Văgăună propriu zis nu găsim prin acele meleaguri chiabure în livezi şi fâneţe, dar procedeul binecunoscut al prozatorului consistă în a evoca esenţialul geografic, luându-şi libertatea necesară de a modifica, suprima sau adăuga; cunoscătorii uşor identifidă peisajul Sadovenesc, atunci chiar când necesităţile compoziţiei cer schimbarea denumirilor.

Crâşma lui Moş-Precu — soră bună cu Hanu-Ancuţei, — atât de pictural încadrată în peisajul Folticenean, apare drept graţioasă şi nostalgică viziune moldovenească, un alt important punct geografic din vastul univers Sadovenesc.

Aurel George Stino

† **Aurel Tudor.** Un ecou întârziat ne-a adus vestea despre moartea eroică a tânărului poet bucovinean serg. T. R. Aurel Tudor.

Originar din sub. Clocucica, fiu de ţărani muncitori, Aurel Tudor şi-a făcut ucenicia spirituală între colinele clocucicane şi atmosfera învăţăturilor liceului „Aron Pumnul". Încă de timpuriu, temperamentul său poetic prinde să se manifeste cu o putere crescândă, fapt care i-a adus admiraţia tuturor acelora cari veneau în legătură cu el. Simplist în gesturi, deschis la vorbă şi plin de entuziasm, Aurel Tudor era gata de orice jertfe materiale când era vorba de poezie.

Trăia prin ea şi pentru ea.

A fost cel dintâi poet, care a dat primului refugiu bucovinean, trăit de el cu toată intensitatea, o interpretare lirică de mare profunzime artistică.

Numai lipsa de material documentar, — întrucât nici o carte din biblioteca noastră, niciun manuscris n'a putut fi salvat, — ne împiedică să putem sprijini afirmaţiile noastre cu citate din opera sa.

A intrat apoi în gazetărie pe care a slujit-o cu acelaş entuziasm viu de totdeauna, preocupându-se în articolele sale de problema ridicării standardului de viaţă a suburbienilor, din mijlocul cărora făcea parte. Nervul poetic, însă, a fost mai puternic, copleşind activitatea ziaristică a lui Aurel Tudor şi l-a îndemnat să continuie activitatea literară, mai prodigioasă de altfel şi mai de preţ.

Era membru al „Societăţii scriitorilor bucovineni", la şedinţele căreia era prezent mai totdeauna — şi al cercului „Bucovina literară", la manifestările căruia lua deasemenea parte.

A colaborat la aproape toate revistele literare bucovinene şi la multe altele cari apăreau în restul ţării, bucurându-se de aprecierea unanimă a acelora ce preţuiau, aşa cum se cuvine, arta sa poetică. Avea în pregătire un roman, două volume de nuvele şi două de poezii.

Dar destinul a vrut altfel de cum a sperat Aurel Tudor.

Pe la sfârşitul sbuciumatei primăveri a acestui an (4 Mai 1944), Aurel Tudor a căzut eroic pe câmpul de luptă, sărutând, cu gândul la Bucovina, pământul drag al Moldovei. In acea zi ochii săi albaştri s'au întunicat de povara azurului, înnecând în adâncul lor toate ceţurile cernăuţene şi toate înserările de pe Ţeţin.

Cu Aurel Tudor literatura bucovineană a pierdut o forţă de mare viitor înainte ca această forţă lirică să-şi fi putut da măsura întregului său talent.

George Drumur

Cărţi şi reviste

Bucovina în lumina arheologiei. In primul volum al frumoaselor colecţii de articole şi reproduceri după lucrări de artă — intitulate „Analecta" — pe cari le publică, în numele „Institutului de istoria artei" din Bucureşti, d-l prof. univ. I. D. Ştefănescu (fostul succesor al d-lui Al. Tzigara-Samurcaş la catedra de istoria artei din Cernăuţi), a apărut, în frunte, studiul d-lui prof. univ. I. Andrieşescu, purtând titlul „Bucovina şi Basarabia în lumina arheologiei. Pagini de introducere la o viitoare "Dacia preistorică şi daco-romană până la întemeierea Principatelor".[1])

Spaţiul mic la care trebue să se restrângă aceste note, nu ne permite a aprofunda cuprinsul acestui studiu, apărut şi în extras. Socotim, totuşi, că ne îndeplinim o datorie semnalându-l în cuvintele ce urmează, nu numai pentru specialişti, ci în general pentru toţi muncitorii din ogorul cultural al Bucovinei.

Cei ce cunoaştem întrucâtva trecutul şi prezentul acestei chinuite părţi de ţară, am simţit o emoţie dând cu ochii de interesanta şi foarte necesara lucrare a d-lui prof. Andrieşescu. Căci dela 1918 şi până în prezent s'a scris mult prea puţin asupra Bucovinei sub raport arheologic, iar în ceea ce priveşte lucrările pe teren în acest domeniu la fel nu s'a făcut mult la noi. Deşi Bucovina a dat pe unul din însemnaţii conducători de săpături arheologice din ţară, în ultimul pătrar de veac, d-l prof. univ. Teofil Sauciuc-Săveanu. deşi la 1935 s'a ţinut la Cernăuţi un congres arheologic şi numismatic[2]) şi deşi pe vremea stăpânirii austriace aceste preocupări au înflorit, creindu-se deci o tradiţie în Bucovina în acest domeniu, fapte pe cari studiul de faţă ni le demonstrează cu prisosinţă. Nu este vorba aici numai de activitatea unor cercetători străini, precum Raimund Kaindl, C. A. Romstorfer, Dr. Joh. Polek sau mai ales Joh. Szombathy dela Viena. Alături de aceştia şi adeseori înaintea lor, se înşirue nume de români, cari au manifestat serioase preocupări în câmpul arheologiei, prin studiile sau colecţiile de obiecte lăsate, ca de ex. Dionisie Olinescu, profesorul Ioan Procopovici dela Cozmeni, sau Drul Ioan Zotta. In special Dionisie Olinescu făcuse un început, ce putea să fie mare deschizător de drumuri. El întemeie la Cernăuţi, în anul 1886, „Societatea română de arheologie", cu menirea, după cum spune Kaindl, de a ţine „treaz interesul Românilor pentru păstrarea antichităţilor lor naţionale, bisericeşti şi laice; să contribue la răspândirea după putinţă a cunoştinţelor arheologice; să adune, să descrie şi să păstreze antichităţile găsite pe pământul Bucovinei sau şi aiurea; să intervie pentru păstrarea construcţiilor, monumentelor şi ruinelor istorice, în sfârşit să întreprindă cercetări arheologice" (studiul d-lui Andrieşescu, pag. 8). Acelaşi Dionisie Olinescu elaboră o schiţă de hartă arheologică a Bucovinei, despre care Jos. Szombathy, cel mai asiduu cercetător în arheologia Bucovinei, a scris elogios, folosind-o în cercetările sale.

Trebue să recunoaştem că nu toate locurile atacate pe teritoriul Bucovinei (de pildă Sipeniţ, Cliveşti, Adâncata, Horodnicul de jos. Călineştii lui Cuparencu, Danila, ş. a. ş. a.), unde s'au găsit tumuli, monede, brăţări, cercei, inele şi alte obiecte, prezintă staţiuni de o importanţă deosebită. Totuşi Bucovina a dobândit un loc de seamă în domeniul cercetărilor arheologice cu localitatea Şipeniţ, asupra căreia există acum o frumoasă literatură de specialitate străină, unii autori mergând aşa de departe încât au folosit anumite rezultate pentru interese na-

[1]) Vol. I. din „Analecta" a apărut în 1933, iar al doilea în 1944, constituind un optim de selecţiune a materialului, de reproduceri şi de execuţie tehnică, faţă de un preţ excesiv de modest.

[2]) La acest congres făcură comunicări şi d-nii I. Adrieşescu şi T. Sauciuc-Săveanu, primul despre „Cercetări şi descoperiri arheologice în Bucovina", iar al doilea despre „Obiecte de studii arheologice şi numismatice în Bucovina".

ţionale neromâneşti, de ex. arheologul ucrainean L. Cikalenko, cu studiul său apărut la Varşovia în 1931 şi intitulat „Insemnătatea aşezării dela Şipeniţ pentru înţelegerea evoluţiei ceramicei pictate ucrainene".

Iată cum acest studiu al d-lui prof. I. Andrieşescu prezintă un interes multiplu. Înşirând numele celor ce s'au preocupat cu latura arheologică a Bucovinei şi arătând limitele acestor preocupări, autorul le supune unei analize critice, fixând şi locul Bucovinei în domeniul arheologiei.

O mulţime de probleme ne ridică lectura acestei lucrări. Imprejurările şi vremurile ne impun obligaţiunea de a le ataca pe unele fără întârziere.

Ion Negură

Emil Zegreanu: Dar de nuntă. — Nu cunosc decât fragmentar cele două anterioare culegeri de versuri prezentate de Emil Zegreanu sub emblemele *„Către ţara ochilor mei"* şi *„Murmură tăcerile"*, aşa că nu-mi pot da sama de evoluţia lui poetică, în raport cu acest din urmă mănunchiu de poeme, pe care le scoate în colecţia Asociaţiei scriitorilor români din Ardeal.

Cele mai multe din aceste poeme au apărut în „Revista Bucovinei", — Emil Zegreanu fiind un preţuit şi credincios colaborator al ei, — prin urmare situaţia în care ne găsim îngreuiază şi ea discuţia.

Socot însă, că în cele şaptesprezece bucăţi cuprinse în „Dar de nuntă". poetul Zegreanu îşi defineşte lămurit contururile, mai ales în domeniul gingaş al liricei de dragoste.

Cu foarte puţine excepţii (ca, de pildă dinamicul pastel *„Drumuri"*, care începe aşa:

„Ca niste funii albe, 'ncolăcite,
Neputincioase prin noroi se zbat,
Alunecă prin ţarini rătăcite
Şi se înnoadă 'n fiecare sat)"

întreagă cartea e, — după cum sugerează şi titlul ei, — o laudă a femeii iubite.

Poetul îşi înfăţişează analitic iubirea, strunind-o cu aere de stăpân: *„tu nu eşti tu-ci visul meu te-a vrut."* De pe acelaş postament de superioritate masculină, femeia, pentru el, nu e decât *„cheia care-mi deschide tainele iubirii din inima-mi nebună"* şi care ar fi putut, — zice, — s'o lase, fără remuşcare *„să stăruie ca un junghiu în coastă."*

Bravada erotică rămâne însă înfrântă de puterea eternă a iubirii:

„Ori unde vei fi, pe ori unde vei trece,
Gândul meu, câne credincios, se petrece."

Obsesia acestui gând e cu atât mai concretă, cu cât iubirea poetului nu se opreşte prea mult în camera de aşteptare a platonismului, ci stăruie, fără fariseism, dar cu delicateţe, asupra concretului. Trupul iubitei este omagiat, în toate amănuntele, în felurite chipuri posibile. O pildă, sânii:

„Gutuile sânilor, coapte,
In mânile mele se vreau"
şi
„Sânii, hulubi ce stau să zboare"
şi
„Pui somnoroşi de lună, sânii"
şi
„...de zăpadă ţi-s bulgării din sâni,
Uitaţi să se topească încet la mine'n mâni"

gura iubitei e *„ceaşcă de şoapte"*, braţele *„ramuri vii de soare"*, fruntea *„pânză de lumină"*, inima *„azimă frântă în două."*

Câte-odată Emil Zegreanu e impudic, duios de impudic, dar nici când indecent. Deaceea poezia lui erotică, lipsită de lamentaţii şi ferită de stridenţe patologice, e oglinda estetică a unei iubiri sănătoase de complex omenesc.

D. V.

PRIMITE LA REDACŢIE:

Broşuri: *Lucian Costin:* Din viaţa scriitorilor, foiletoane, esseuri, vol. II, tip. Caracaleanu, Craiova.

Lucian Costin: Activitatea poetică a scriitorului Ioan Alex. Bran-Lemenyi, tip. Caracaleanu, Craiova.

Reviste: *Popas literar*, a. I, nr. 1, Craiova.

Ziare: *Deşteptarea*, a. II, nr. 16, 15 Sept. 1944, R. Vâlcii; *Gazeta dela Turda*, a V, nr. 217, 3 Sept. 1944, Turda; *Foaia poporului*, a. 51 (serie nouă) nr. 35, 27 August 1944, Sibiu.

* * *

Rugăm revistele şi ziarele să ne onoreze şi în pribegia noastră cu schimbul lor.

* * *

Opiniile exprimate în articolele şi recenziile publicate în revistă nu angajează redacţia, ci numai pe autorii respectivi.

Revista se trimite numai celor ce şi-au comunicat în scris adresa. Rugăm stăruitor pe ceilalţi abonaţi, precum şi pe cei ce doresc să primească revista să ne înştiinţeze. De asemenea rugăm pe abonaţi să ne comunice din vreme orice schimbare de adresă.

REVISTA BUCOVINEI
TIMIŞOARA III, STR. ROENTGEN Nr. 3

Todoran George
dir.Căm.ucenici

bd Reg.Maria 15
Timişoara

INSTITUTUL DE ARTE GRAFICE G. MATHEIU, TIMIŞOARA, PIAŢA TEPEŞ VODĂ 1, TEL. 24-86

Preţul 70 lei